

- Tobółka M. 2011. Populacja bociana białego *Ciconia ciconia* w powiatach kościańskim i gostyńskim w latach 2005–2011. Ptaki Wielkop. 1: 91–101.
- Tobółka M., Kuźniak S., Żołnierowicz K. M., Jankowiak Ł., Gabryelczyk J., Pyrc M., Szymański P., Sierracki P. 2011. Wzrost liczebności bociana białego *Ciconia ciconia* na Ziemi Leszczyńskiej w roku 2010. Chrońmy Przyr. Ojcz. 67(6): 559–567.
- Tryjanowski P., Sparks T. H., Jerzak L. (eds.). 2006. The White Stork in Poland: studies in biology, ecology and conservation. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Urząd Statystyczny w Poznaniu. 2006. Województwo wielkopolskie – podregiony, powiaty, gminy 2005. CD.
- Wajchert B. 1979. Bocian biały (*Ciconia ciconia* L.) w okolicach Stawiszyna i Rychwała (Południowa Wielkopolska) w latach 1977–1978. Praca magisterska wykonana w Zakł. Zool. Ogólnej UAM w Poznaniu, msc.
- Wilżak T. 2011. Występowanie bociana białego *Ciconia ciconia* w regionie kaliskim (rok 2004). Rocz. Kaliski 37: 97–110.
- Wylegała P., Maluśkiewicz M., Kasprzak A., Tomaszewski P., Batycki A., Solarek F. 2013. Populacja łęgowa bociana białego *Ciconia ciconia* w pradolinowej części doliny Noteci w roku 2013. Ptaki Wielkop. 3: 53–61.
- Żurawlew P. 2011. Bocian biały *Ciconia ciconia* w powiecie pleszewskim. Przegl. Przyr. 22(4): 81–96.
- Żurawlew P. 2014. Niezwykła przyroda powiatu pleszewskiego. Starostwo Powiatowe w Pleszewie, Pleszew.

Przemysław Żurawlew

Żbiki 45, 63–304 Czermin
grusleon@gmail.com

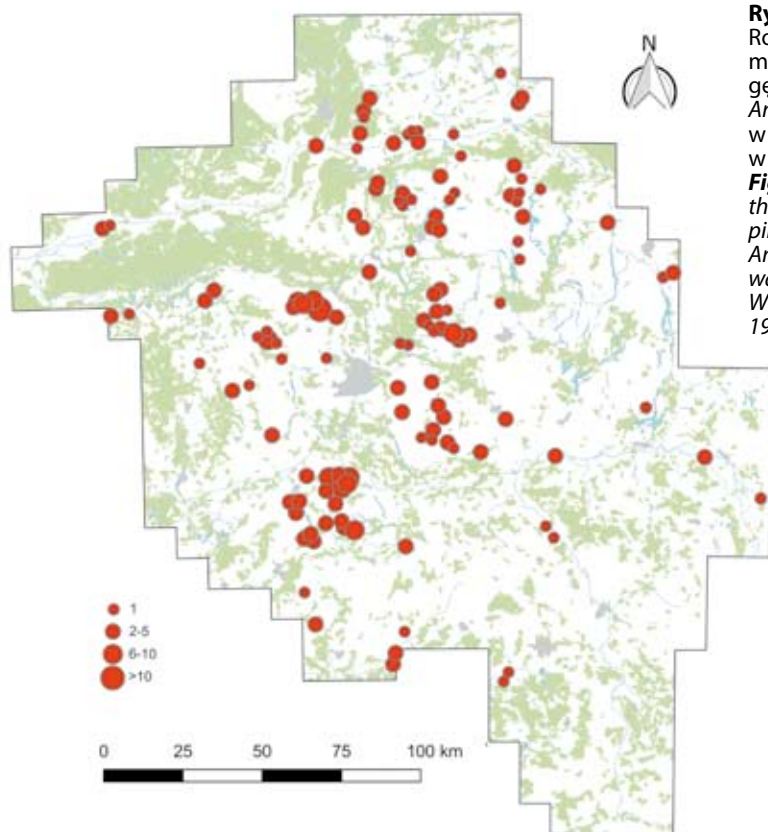
Występowanie gęsi krótkodziobej *Anser brachyrhynchus* w Wielkopolsce w latach 1997–2017

Przemysław Wylegała, Bartosz Krąkowski, Błażej Nowak

Areał łęgowy gęsi krótkodziobej *Anser brachyrhynchus* obejmuje dwie izolowane populacje – zachodnią, gniazdującą na Grenlandii i Islandii (50–60 tys. par) oraz wschodnią występującą na Svalbardzie (7–14 tys. par). Populacja zachodnia zimuje głównie w Wielkiej Brytanii, a wschodnia w Belgii, Holandii i Danii (BirdLife International 2015). Szacuje się że w Europie zimą przebywa około 412–427 tys. gęsi krótkodziobych, w tym wg najnowszych danych 88–104 tys. osobników z populacji swalbardzkiej (BirdLife International 2015, Madsen et al. 2017), z której najprawdopodobniej pochodzą ptaki obserwowano w krajach nadbałtyckich, w tym w Polsce.

W całym zasięgu występowania gatunek ten wykazuje silny wzrost liczebności (Madsen et al. 1999). Gęsi krótkodziobe coraz częściej obserwowane są w krajach położonych na wschód od tradycyjnego szlaku wędrówkowego i zimowisk. np. w południowej Szwecji i Finlandii (Lahtiniemi 2013, Nilsson 2013). W czasie wiosennej wędrówki w roku 2017, podczas jednocześnie przeprowadzonych liczeń, odnotowano w tych dwóch krajach odpowiednio 462 i 2 678 os. (Madsen et al. 2017).

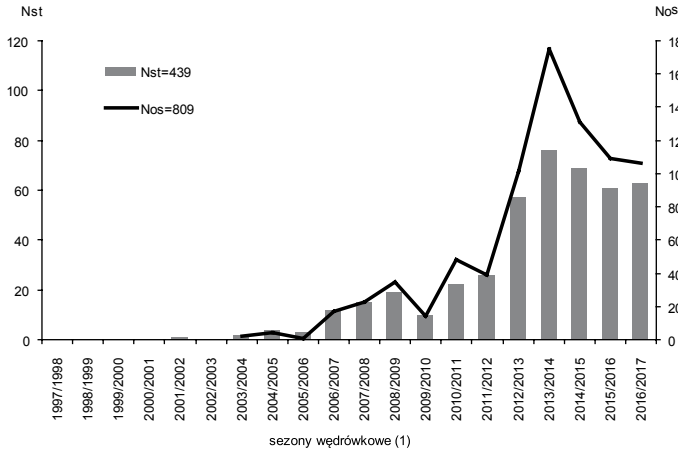
W drugiej połowie wieku 20. w Polsce odnotowano zaledwie 20 stwierdzeń tego gatunku, w tym zaledwie 2 w Wielkopolsce (Bednorz et al. 2000, Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Gęsi krótkodziobe liczniej zaczęły pojawiać się w Polsce po roku 2004 (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Wylegała & Krąkowski 2010, Kajzer et al. 2011, Sikora & Kajzer 2017).

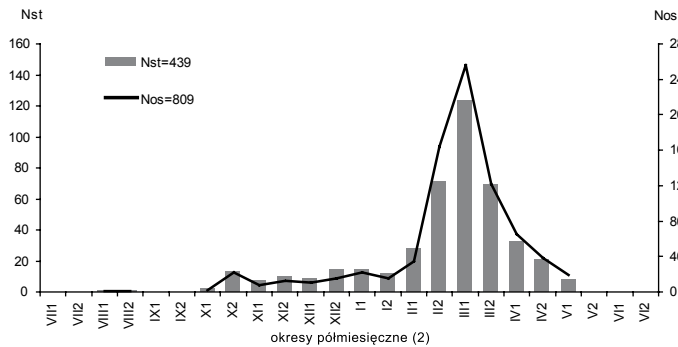
Ryc. 1.
Rozmieszczenie
miejsc obserwacji
gęsi krótkodziobej
Anser brachyrhynchus
w Wielkopolsce
w latach 1997–2017
Fig. 1.
Location of
the places where the
pink-footed goose
Anser brachyrhynchus
was observed in
Wielkopolska in
1997–2017

Celem niniejszej pracy jest podsumowanie wiedzy o występowaniu gęsi krótkodziobej w Wielkopolsce w latach 1997–2017 (do maja 2017). Informacje o stwierdzeniach tego gatunku w regionie do roku 1996 przedstawiono w monografii faunistycznej Wielkopolski (Bednorz et al. 2000). Do roku 2007 obserwacje tego gatunku podlegały weryfikacji przez Komisję Faunistyczną. Większość obserwacji gęsi krótkodziobej wykorzystanych w niniejszej pracy pochodzi z Wielkopolskiej Kartoteki Ornitologicznej (wko.eko.org.pl). W pracy wykorzystano także dane zawarte w kartotece Leszczyńskiej Grupy Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków (za zgodą administratora) (otop-leszno.eko.org.pl), a także niepublikowane dane autorów oraz obserwacje udostępnione przez wielkopolskich ornitologów. Użyto także danych zebranych w Monitoringu Noclegowisk Gęsi będącego częścią Programu Monitoringu Ptaków realizowanego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (monitoringptakow.gios.gov.pl). W analizie materiału przyjęto następujący podział na okresy fenologiczne – wiosna (II²–V), lato (VI–VIII), jesień (IX–XII²), zima (XII³–II¹). Za sezon wędrówkowo–zimowiskowy przyjęto okres od października do maja kolejnego roku.

W latach 1997–2017 gęsi krótkodziobe odnotowano 439 razy (809 os.), przy czym liczba stwierdzeń systematycznie rosła. Regularne obserwacje tego gatunku rozpoczęły się w Wielkopolsce począwszy od sezonu 2003/2004 (ryc. 2). Początkowo gatunek ten notowano kilka–kilkanaście razy w ciągu sezonu, a od sezonu 2012/2013 liczba obserwacji wyraźnie wzrosła i wyniosła 52–76/sezon (88–175 os.).

Ryc. 2. Rozkład stwierdzeń (Nst) i liczby osobników (Nos) gęsi krótkodziobej *Anser brachyrhynchus* w Wielkopolsce w sezonach 1997/1998–2016/2017
Fig. 2. The distribution of the records (Nst) and the number of the individuals (Nos) of the pink-footed goose *Anser brachyrhynchus* in Wielkopolska in the migrations seasons 1997/1998 – 2016/2017 (1)

Ryc. 3. Rozkład stwierdzeń (Nst) oraz liczby osobników (Nos) gęsi krótkodziobej *Anser brachyrhynchus* w okresach półmiesięcznych w Wielkopolsce w latach 1997–2017
Fig. 3. The distribution of the records (Nst) and the number of the individuals (Nos) of the pink-footed goose *Anser brachyrhynchus* in half-month (2) periods in Wielkopolska region in 1997–2017

Gęś krótkodzioba obserwowana była najczęściej w dużych stadach gęsi zbożowych *Anser fabalis* i gęsi białoczelnych *A. albifrons*, w związku z tym jej rozmieszczenie w regionie zbliżone jest do występowania na tym terenie innych gatunków gęsi. Najczęściej obserwowano ją w środkowej części regionu, na obszarach o niskim pokryciu lasami i wysokim udziale krajobrazu rolniczego, w tym na Równinie Kościańskiej i Pojezierzu Krzywińskim, Równinie Szamotulskiej, na Pojezierzach – Chodzieskim i Gnieźnieńskim oraz w Dolinie Środkowej Noteci i w jej pobliżu. W rejonach tych znajdują się największe w Wielkopolsce noclegowiska gęsi zbożowych i białoczelnych (Wylegała & Krąkowski 2010). Gęsi krótkodziobe obserwowano najczęściej pojedynczo lub w skupieniach 2–3 ptaków. W tych kategoriach liczebności odnotowano 91,1% stwierdzeń i 73,2% osobników (tab. 1). Największe zgrupowanie liczące 13 os. odnotowano 16.04.2011 na stawach w Objezierzu (B. Nowak, J. Wyrwał). Dwukrotnie widziano skupienia po 10 os.: 24.02.2014 na polach koło Pucółowa (gm. Śrem) i 9.03.2014 koło Grabianowa (gm. Brodnica). W przypadku tej ostatniej obserwacji (jak i zapewne wielu innych) liczbę ptaków należy uznać za minimalną ponieważ tego dnia udało się przejrzeć zaledwie połowę z olbrzymiej koncentracji żerowiskowej gęsi zbożowych i białoczelnych liczącej około 50 tys. osobników (B. Nowak, Sz. Kaczmarek). Średnia wielkość skupień tego gatunku była większa wiosną (średnio 2,0 os./obserwację) niż w okresie jesiennym (1,2 os.) i zimą (1,4 os). Należy zaznaczyć, że obserwowane w Wielkopolsce gęsi krótkodziobe, w przeciwieństwie do bernikli białoliczych *Branta leucopsis* w zasadzie nie tworzą jednogatunkowych stad, a ptaki rozproszone są w zazwyczaj dużych koncentracjach innych gatunków gęsi.

Gęś krótkodzioba regularnie obserwowana była od października do końca pierwszej połowy maja. W okresie jesiennym wędrówka tego gatunku przebiega bez wyraźnego szczytu liczebności (ryc. 3). W okresie zimowym liczebność pozostawała na stałym lecz niskim poziomie, a wzrost częstości spotkań obserwowano od początku lutego. Szczyt liczebności następował w 1. dekadzie marca, przy czym duża liczba stwierdzeń utrzymywała się do końca tego miesiąca (ryc. 2). W okresie wiosennym dokonano 86% obserwacji wszystkich stwierdzonych osobników, a jesienią i zimą po 7%. Gęś krótkodziobą stwierdzono także w okresie letnim. Prawdopodobnie ten sam osobnik obserwowany był wielokrotnie przez wielu obserwatorów w okresie 1–18.08.2003 na zb. Wonieść (G. Bela, J. Ratajczak, S. Kuźniak; <http://otop-leszno.eko.org.pl/kartoteka>). Gęsi krótkodziobe obserwowane w Wielkopolsce w okresie wiosennym prawdopodobnie migrują następnie w kierunku północno-zachodnim przez Danię, Szwecję i Norwegię w kierunku legowisk na Svalbardzie. Świadczy o tym historia oznakowanego ptaka (obroża L54), który 8.04.2011 obserwowany był na Stawach Kiszkowskiach (B. Krąkowski), 16.04.2011 na stawach w Objezierzu (B. Nowak), a następnie w dwóch miejscach przystankowych na tradycyjnym szlaku wędrówkowym tego gatunku: 10 i 11.05.2011 w południowej Norwegii oraz 16–17.05.2011 w północnej części tego kraju. Część ptaków prawdopodobnie migruje jednak wraz z dużymi stadami północnych gęsi wzdłuż wschodnich wybrzeży Bałtyku, przez Litwę, Łotwę, Estonię i Finlandię, w kierunku Norwegii i Svalbardu.

Tabela 1. Wielkość skupień gęsi krótkodziobej *Anser brachyrhynchus* obserwowanych w Wielkopolsce w latach 1997–2017

Table 1. Size of the clusters of the pink-footed goose *Anser brachyrhynchus* noted in Wielkopolska in 1997–2017. (1) – size of the cluster, (2) – number of the observations, (3) – % of the observations, (4) – number of the individuals, (5) – % of the individuals

Wielkość skupienia (1)	Liczba stwierdzeń (2)	% stwierdzeń (3)	Liczba osobników (4)	% osobników (5)
1	262	59,7	262	32,4
2	84	19,1	168	20,8
3	54	12,3	162	20,0
4	17	3,9	68	8,4
5	8	1,8	40	4,9
6	4	0,9	24	3,0
7	5	1,1	35	4,3
8	1	0,2	8	1,0
9	1	0,2	9	1,1
10	2	0,5	20	2,5
13	1	0,2	13	1,6
Razem	439	100,0	809	100,0

Zaobserwowany w Wielkopolsce rozkład liczebności tego gatunku wskazuje, że najliczniej pojawia się on wiosną, co jest spójne z danymi zebranymi w innych regionach Polski. Jednakże wiosenny szczyt liczebności jest zdecydowanie wyraźniejszy niż w innych regionach Polski, np. na Pomorzu (Sikora & Kajzer 2017). Wzrost liczebności gęsi krótkodziobej w Wielkopolsce ma zapewne związek nie tylko ze wzrostem populacji łęgowej w Europie, ale także ogólnym wzrostem liczby gęsi zatrzymujących się w Polsce, zwłaszcza w okresie wiosennym (Wylegała & Krąkowski 2008, Ławicki et al. 2010,

Neubauer et al. 2015). Większość dokładnie udokumentowanych obserwacji w Wielkopolsce wskazuje, że gęsi krótkodziobe obserwowane są prawie wyłącznie w stadach innych gatunków gęsi, a tylko wyjątkowo osobno. Wzrost liczby obserwacji tego gatunku wynika z pewnością także z większego zainteresowania obserwatorów tą grupą ptaków, w tym regularnego i częstszego przeglądania stad gęsi z wykorzystaniem lepszego niż kiedyś sprzętu optycznego. Analogiczny wzrost liczby stwierdzeń tego gatunku odnotowano w wielu rejonach Polski, m.in. na Śląsku, Ziemi Lubuskiej, Pomorzu i w Kotlinie Biebrzańskiej (Czechowski et al. 2010, Polakowski et al. 2013, Wuczyński et al. 2012, Sikora & Kajzer 2017). Należy jednak zwrócić uwagę, że identyfikacja oraz określenie faktycznej liczby osobników gęsi krótkodziobej zwłaszcza przebywających w bardzo dużych mieszanych stadach gęsi stwarza problemy i w związku z tym jest ona prawdopodobniej liczniejsza niż wykazano to w niniejszej pracy.

Dziękujemy osobom, których obserwacje gęsi krótkodziobej wykorzystano w niniejszej publikacji. Są to następujące osoby: †M. Antczak, W. Bagiński, M. Barcz, G. Bela, M. Białek, M. Blank, P. Budkiewicz, S. Cybulski, H. Czarnecki, G. Dąbrowski, J. Dąbrowski, K. Deoniziak, A. Dylak, M. Faber, W. Grabiński, S. Grochowska, P. Grześkowiak, E. Jakubas, M. Janowski, K. Jasnosz, S. Kaczmarek, M. Kaleta, S. Karpicki, D. Kilon, K. Kokociński, P. Kokociński, K. Komicz, A. Konopka, W. Kopczyk, W. Kroker, D. Kujawa, R. Kurowski, A. Kuźnia, S. Kuźniak, A. Lange, D. Leligdowicz, M. Lewandowski, A. Loręcki, R. Lubkowa, R. Łukasik, T. Maszkało, Ł. Matyjasia, W. Michalak, M. Skierawski, S. Mielczarek, M. Nadoliński, D. Niedbała, S. Niziński, I. Odrzykowski, S. Odrzykowski, G. Orłowski, D. Ostrowski, Z. Pestka, M. Piasecki, H. Pietrykowska, M. Polakowski, M. Radziszewski, W. Plata, J. Ratajczak, B. Rudzionek, P. Sieradzki, M. Skawiński, B. Smyk, J. Stępniewski, P. Szymański, R. Szymański, P. Światała, M. Tobółka, T. Tumiel, J. Winięcki, M. Wojtkowiak, J. Wyrwał i P. Żurawlew.

Summary: The pink-footed goose *Anser brachyrhynchus* in Wielkopolska region in 1997–2017. In 1997–2017 pink-footed goose were noted in Wielkopolska 439 times (809 individuals). Since the season of 2012/2013 number of the observations significantly increased and was 52–76/season (88–175 individuals). The species was most often noted in spring (86% of the individuals). The peak number has been noted in the 1st decade of March. The pink-footed geese most often were observed individual or in the clusters of 2-3 birds. In those size categories have been noted 94,4% of the records and 72,5% of the individuals. The clusters of 10 and 13 individuals were noted 3 times.

Literatura

- Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winięcki A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- BirdLife International 2015. European Red List of Birds. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities (<http://www.birdlife.org/datazone/info/euroredlist>).
- Czechowski P., Bocheński M., Jędro G., Rubacha S., Wąsicki A. 2010. Rzadkie gatunki ptaków obserwowane w województwie lubuskim w latach 2005–2009. Przegl. Przyr. 21(3): 35–57.
- Lahtiniemi T. 2014. The occurrence of threatened and rare bird species in Finland in 2012. Linnutvuosikirja 2013: 32–45.
- Ławicki Ł., Wylegała P., Wuczyński A., Smyk B., Lenkiewicz W., Polakowski M., Kruszyk R., Rubacha S., Janiszewski T. 2012. Rozmieszczenie, charakterystyka i status ochronny noclegowisk gęsi w Polsce. Ornithol. Pol. 53: 23–38.
- Madsen J., Cracknell G., Fox A. D. (red.). 1999. Goose Populations of the Western Palearctic. A review of status and distribution. Wetlands International Publ. 48.
- Madsen J., Jensen G. H., Cottaar F., Amstrup O., Asferg T., Bak M., Bakken J., Balsby T., Christensen T. K., Kausen K. K., Frikke J., Gundersen O. M., Günther K., Kjeldsen J. P., Koffijberg K., Kruckenberg H., Kuijken H., Månsson J., Nicolaisen P. I., Haaning H., Nielsen H. H., Nilsson L., Reinsborg T., Pessa J., Shimmings P., Tombre I., Verscheure Ch. 2017. Svalbard Pink-Footed Goose. Population

Status Report 2016–2017. Report prepared by the AEWG European Goose Management Platform Data Centre. Msc.

- Neubauer G., Meissner W., Chylarecki P., Chodkiewicz T., Sikora A., Pietrasz K., Cenian Z., Betleja J., Gaszewski K., Kajtoch Ł., Lenkiewicz W., Ławicki Ł., Rohde Z., Rubacha S., Smyk B., Wieloch M., Wylegała P., Zielińska M., Zieliński P. 2015. Monitoring Ptaków Polski w latach 2013–2015. Biul. Monitoringu Przyr. 13: 1–92.
- Nillson L. 2013. Censuses of autumn staging and wintering goose populations in Sweden 1997/1998–2011/2012. *Ornis Svecica* 23: 3–45.
- Polakowski M., Broniszewska M., Jankowiak Ł., Ławicki Ł., Siuchno M. 2013. Liczebność i dynamika wiosennego przelotu gęsi w Kotlinie Biebrzańskiej. *Ornis Pol.* 52: 169–180.
- Sikora A., Kajzer Z. 2017. Występowanie gęsi krótkodziobej *Anser brachyrhynchus* na Pomorzu. Ptaki Pomorza (w druku).
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Wuczyński A., Smyk B., Kołodziejczyk P., Lenkiewicz W., Orłowski G., Pola A. 2012. Long-term changes in numbers of geese stopping over and wintering in south-western Poland. *Cent. Eur. J. Biol.* 7(3): 495–506.
- Wylegała P., Krąkowski B. 2010. Liczebność i rozmieszczenie gęsi w czasie migracji i zimowania w Wielkopolsce w latach 2000–2009. *Ornis Pol.* 51: 107–116.

Przemysław Wylegała, Bartosz Krąkowski

Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody SALAMANDRA
ul. Stolarska 7/3, 60–788 Poznań
przemo@salamandra.org.pl

Błażej Nowak

ul. Wiśniowa, 64–020 Czempin
blazej.nowak11@gmail.com

Występowanie bielaczka *Mergellus albellus* w Wielkopolsce w latach 1997–2017

Bartosz Krąkowski, Sławomir Mielczarek, Dariusz Kujawa

Bielaczek *Mergellus albellus* jest gatunkiem o bardzo szerokim areale występowania. Tereny lęgowe rozciągają się od Skandynawii przez Syberię aż do wschodnich krańców Azji. Gatunek ten zimuje głównie w środkowej i południowej Europie, na Bliskim Wschodzie, w Chinach i Japonii (BirdLife International 2017). Światowa populacja liczy ok. 130 000 osobników i według aktualnych danych wykazuje trend spadkowy (Wetlands International 2015). Europejska populacja szacowana jest na 9 200–17 500 par i wykazuje wzrost liczebności w dłuższej perspektywie czasowej – po roku 1988 (BirdLife International 2017), ale od roku 2003 zanotowano znaczny spadek liczebności (Nagy et al. 2014). W Polsce bielaczek jest nielicznym, a lokalnie średniolicznym gatunkiem przelotnym i zimującym (Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Największe koncentracje tego gatunku występują w strefie wybrzeża, zwłaszcza w estuarium Odry, które jest najważniejszym krajowym zimowiskiem tego gatunku (Neubauer et al. 2015, Chodkiewicz et al. 2016). Duże zgrupowania obserwowane są także na Zalewie Wiślanym i w Zatoce Gdańskiej. Na głównym zimowisku w ujściu Odry zauważalny jest trend spadkowy